

Maloljetničko prijestupništvo i upotreba psihoaktivnih supstanci među adolescentima u Bosni i Hercegovini- prevalencije i korelacije (studija Eurogang)

Eldan Mujanović - *Univerzitet u Sarajevu*

Jim Nash - *Portland State University*

Thomas L. Winfree - *New Mexico State University*

Abstrakt

U ovom radu su korišteni podaci iz studije koja je realizirana u Bosni i Hercegovini (BiH) na namjernom uzorku od 2206 respondenata uzrasta od 13 do 17 godina. Cilj istraživanja je ispitivanje prevalencija i korelacija između prijestupničkog ponašanja mladih manjeg značaja i težih oblika prijestupništva te upotrebe psihoaktivnih supstanci. Preventivni principi iz područja javnog zdravstva su prezentovani kao okvir ove studije odnosno kao dio sveobuhvatne strategije suprostavljanja maloljetničkom prijestupništvu u BiH. Rezultati deskriptivne analize učestalosti različitih oblika prijestupništva adolescenata u BiH ukazuju na relativno slabe frekvencije koje su komparabilne sa rezultatima ove studije iz SAD i Njemačke, iako postoje interesantne razlike u rezultatima analiza između kompariranih zemalja. Rezultati multivarijantnih analiza ukazuju da su muški spol i uzrast izrazito povezani za većim učešćem u prijestupničkom ponašanju i zloupotrebama psihoaktivnih supstanci. Razlike u stopama prevalencije po pojedinim gradovima su također statistički značajne, s tim da mladi u Sarajevu češće (samo)prijavljuju lakše i teže oblike prijestupništva dok mladi iz Banja Luke i Mostara češće (samo)prijavljuju zloupotrebe psihoaktivnih supstanci. Korišteni model prevencije potvrđuje dobijene rezultate, ukazujući na potrebu preciznijeg usmjeravanja preventivnih programa na označena područja.

Ključne riječi

Bosna i Hercegovina, maloljetničko prijestupništvo, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, prevencija.

Abstract - Prevalence and Correlates of Juvenile Offending and Substance Use Among Youth in Bosnia and Herzegovina

This study uses self-report data from a purposive sample of 2206 youth in Bosnia and Herzegovina (BiH) ages 13 to 17 to examine the prevalence and correlates of minor offending, serious offending, and substance use. Principles from public health prevention science are presented to provide a framework for the study as part of a comprehensive strategy against offending in BiH. Descriptive results indicate the prevalence of offending and substance use is relatively low in BiH and comparable to prevalence in the US and Germany, although interesting differences exist across countries. Results of multivariate analyses reveal that male gender and age are strongly associated with higher levels of offending and substance use. Differences in prevalence rates by city are also statistically significant, with youth from Sarajevo reporting more minor and serious offending, and youth from Banja Luka and Mostar reporting more substance use. A prevention framework guides interpretation of results, focusing on a need to target scarce resources more precisely.

Keywords

Bosnia and Herzegovina; juvenile offending; substance use; prevention

1. Uvod

Prevenција maloljetničkog prijestupništva je prioritet većine društava, što je u Bosni i Hercegovini posebno aktuelno u današnje vrijeme. Posljedice rata s početka 1990-tih zajedno sa savremenim društvenim, političkim i ekonomskim prilikama u BiH su stvorile ambijent koji može izložiti mlade povećanom riziku ulaska u zonu problematičnog ponašanja, uključujući i delikvenciju (Organization for Security and Co-Operation in Europe [OSCE], 2008; Save the Children, 2006). Integrirani i sveobuhvatni sistem prevencije i tretmana prijestupničkog ponašanja mladih u BiH je daleko od realizacije. Kao neki od priloga ovakvoj tvrdnji se mogu istaći činjenice da u BiH nedostaje institucija za smještaj maloljetnih prijestupnika, preciznog zakonodavnog okvira, upravljačke strukture i trajne evaluacije poduzetih mjera. Kvalitet postupanja sa maloljetnim prijestupnicima je često neadekvatan, čak su ponekad smješteni u iste prostorije sa mnogo starijim počiniteljima krivičnih djela koji imaju nasilnu kriminalnu prošlost (OSCE, 2008).

Početkom 2008 godine, par slučajeva maloljetničkog prijestupništva mladih sa obilježjima teškog nasilja su privukli pažnju javnosti i ukazali na kritične tačke u pojedinim zakonima, politikama i praksama (Regional Child Protection Project for South Eastern Europe, 2008). Ovi slučajevi su doveli do potrebe hitnog reagovanja i uspostave sveobuhvatnog sistema suprostavljanja maloljetničkom prijestupništvu u BiH. Razvijanje sistema koji će omogućiti efektivnu podršku mladima i njihovim porodicama i koji će povećati povjerenje javnosti u državne institucije je od posebnog značaja za BiH.

Napori za razvojem sveobuhvatnog sistema suprostavljanja maloljetničkom prijestupništvu u BiH su već poduzimani u prethodnih nekoliko godina (Vijeće Evrope, 2004; Maljević, 2006) i oni su uključivali mnoge principe prevencije iz oblasti javnog zdravstva (vidi niže). Na primjer, tokom 2006 godine, predstavnici vlasti, istraživači, praktičari, advokati i drugi sudionici su uz pomoć međunarodne zajednice donijeli Strategiju protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini. Ovaj dokument naglašava senzibilnost u postupanju sa maloljetnim prijestupnicima, značaj naučno zasnovane prevencije i rane intervencije, zajedno sa različitim praksama i principima restorativne pravde. U njoj se naglašava potreba za djelovanjem u pet oblasti: zakonodavstvo, alternativne mjere, institucionalni tretman, prevencija i primjena krivičnog zakonodavstva na maloljetne počinitelje u praksi.

Paralelno sa ovim aktivnostima, grupa istraživača u oblasti suprostavljanja kriminalitetu je provela dvije velike epidemiološke studije o prevalencijama i korelacijama maloljetničkog prijestupništva u BiH. Prva studija (Budimlić, Maljević, & Muratbegović, 2006) je provedena kao dio Međunarodne studije samoprijavlivanja delikvencije (eng. *International Self-Report of Delinquency Study 2*) na nacionalnom reprezentativnom uzorku od 2046 respodena- učenika sedmih i osmih razreda osnovnih škola u BiH. Rezultati ove studije su pokazali da gotovo 9% djece prijavljuje da su počinili neki vandalizam, njih 5.5% je prijavilo da sa sobom nosi neko oružje, u grupne tuče je bilo uključeno 15.9% ispitanika dok je 2.2% njih izjavilo da su nekog ozbiljno povrijedili u toj mjeri da mu je trebala medicinska pomoć.

Neki od prijestupa su često počinjeni u okviru grupe dok je veliki broj njih ostao u tzv. "tamnoj zoni" neprijavljenih nadležnim organima.

U ovom radu su korišteni podaci iz Eurogang studije koja je u BiH (Mujanović, Budimlić, Maljević, Muratbegović, 2008) realizirana u saradnji sa međunarodnom istraživačkom grupom u četiri države. Radi se o međunarodnoj komparativnoj studiji o maloljetničkom prijestupništvu, učešću mladih u grupama sa problematičnim ponašanjem, analizi uticaja zaštitinih i faktora rizika na maloljetničko prijestupništvo i dr. Napomene radi, treba reći da je tokom 1998 godine grupa vodećih evropskih i kriminologa iz SAD u području maloljetničkog prijestupništva, zajedno sa stručnjacima iz prakse i kreatorima politika osnovala istraživački forum poznat kao Eurogang istraživačka mreža¹ (Klein, Kerner, Maxson, & Weitekamp, 2001; Winfree, 2007a). Cilj osnivanja ove istraživačke mreže je razvijanje zajedničkog konceptualnog i metodološkog okvira za istraživanje grupa mladih sa problematičnim ponašanjem te provođenje i poticanje komparativnih studija o ovoj pojavi, delikvenciji i povezanim problemima. Aktivnosti Eurogang istraživačke grupe su rezultirale usvajanjem zajedničke definicije grupa mladih sa problematičnim ponašanjem iz čega je proizašlo stvaranje serije istraživačkih protokola i metodoloških instrumenata. Ovim je omogućeno prikupljanje međunarodno komparabilnih podataka. Tokom 2007 godine, istraživači iz Eurogang istraživačke grupe su okončali survey istraživanje o grupama mladih sa problematičnim ponašanjem u SAD, Njemačkoj, Holandiji te Bosni i Hercegovini (Winfree et al., 2007b; Winfree et al., 2007c, Winfree 2007d). Studija se bavi analizama varijabli o grupnom prijestupništvu, individualnoj delikvenciji i uticaju različitih (ekoloških) zaštitnih i faktora rizika. Kao i kod studije koju su proveli Budimlić i dr. (2006), Eurogang istraživanje u BiH je primjer primjene principa prevencije iz područja javnog zdravlja.

1.1 Nauka o prevenciji

Akademski rad, praksa i kreiranje politika u oblasti maloljetničkog prijestupništva se u SAD i drugim državama u velikoj mjeri rukovode principima prevencije iz oblasti javnog zdravlja (National Institutes of Health, 2005). Opisan u nekim od radova (vid. Dodge, 2001; Fraser, Kirby, & Smokowski, 2004), ovakav model prevencije naglašava potrebu za istraživanjima o učestalosti i povezanosti između različitih pojava, kao što je maloljetničko prijestupništvo. Podaci dobijeni istraživanjima pružaju informacije o ciljnoj populaciji na koju treba usmjeriti mjere prevencije kao i o faktorima koji mogu uticati na povećanje mogućnosti prijestupništva (*faktori rizika*) odnosno faktorima koji mogu uticati na smanjenje mogućnosti prijestupništva (*zaštitni faktori*). Ovakve informacije u interakciji sa teoretskim znanjem o uticaju ovih faktora, pružaju mogućnost usmjeravanja, razvoja i evaluacije primarnih, sekundarnih i tercijalnih programa prevencije.²

U posljednje vrijeme, istraživači u SAD koji se bave prevencijom se se orijentirali na istraživanje povezanosti između prijestupništva i drugih varijabli. Često se teoretski rukovode hipotezama o prijestupništvu kao procesu u kojem je uticaj zaštitnih i faktora rizika odre-

¹ Eng. Eurogang Network.

² Za sveobuhvatne informacije o korijenima, razvoju i prevenciji prijestupničkog ponašanja vid. Dodge and Pettit (2003).

đen uticajem intervenirajućih varijabli (više o ovome vid.: Aisenberg & Herrenkohl, 2008; Dishion & Patterson, 2006; Gordon et al., 2004; Herrenkohl et al., 2007; Patchin, Huebner, McCluskey, Varano, & Bynum, 2006; Piquero, N., Gover, MacDonald, & Piquero, A., 2005). Istraživanja o uticaju ovih varijabli su ukazala na značaj faktora na koje se može uticati mjerama primarne prevencije i rane intervencije. Primjeri uticaja na ciljna područja su promjene u odgoju, druženje sa vršnjacima koji ne iskazuju problematično ponašanje, aktivnosti društvenih organizacija u lokalnoj zajednici itd. Spoznaja o intervenirajućem uticaju ovih faktora, zajedno sa ranije prezentiranim modelom prevencije, služi kao osnova razvoja i evaluacije učinkovitosti preventivnih programa (Dodge, 2001).

Istraživači također istražuju maloljetničko prijestupništvo i povezaosti sa drugim varijablama na različitim uzorcima mladih i na međunarodnom nivou. Primjerice, godišnja survey istraživanja o prevalencijama i korelacijama maloljetničke delikvecije u Velikoj Britaniji (Wilson, Sharp, & Patterson, 2006); komparativna studija o grupnom prijestupništvu mladih u SAD i Holadiji (Esbensen & Weerman, 2005); istraživanje o samoprijavlivanju delikvecije među adolescentima u Helsinkiju (Salmi, 2007); studija o uticaju pritisaka (eng. *Strain*) i frustracije na delinkventno ponašanje na uzorku od 2214 adolescenata u Kini (Liu & Lin, 2007); istraživanje o korelacijama između agresije i delikvecije na nacionalnom uzorku mladih u Australiji (Rey, Sawyer, & Prior, 2005); te studija o prevalencijama i korelacijama prijestupništva na uzorku od 2732 stanovnika/adolescenata ostrva Havaji (Hishinum et al., 2005). Ovakva istraživanja pružaju informacije o diferencijalnim prevalecijama među populacijom i mogu pomoći kod identificiranja i razlikovanja opštih od kulturološki specifičnih zaštitnih i rizičnih procesa. Spoznaje stečene na ovakav način omogućuju razvoj kulturološki osjetljivih i efektivnih preventivnih programa i politika (Dodge, 2001).

Pored ovih ciljeva, ovaj rad ukazuje na učestalost maloljetničkog prijestupništva i identifikuje korelacije prijestupništva na uzorku od 2206 mladih u BiH. Ova studija je dio Eurogang 2007 survey istraživanja maloljetničkog prijestupništva grupa mladih u četiri države. Analize koje će biti prezentirane u ovom radu su fokusirane na maloljetničko prijestupništvo i njegove sociodemografske korelacije. Za razliku od ovog pristupa, istraživanje provedeno od strane Budimlića i dr. (2006) je uglavnom uključivalo mlade uzrasta od 13 do 14 godina. Rukovodeći se principima prevencije koji vrijede u oblasti javog zdravstva, rezultati ove studije mogu pružiti ključne informacije kreatorima politika, istraživačima, praktičarima i drugima koji rade na razvijanju sveobuhvatnog i efikasnog sistema postupanja sa maloljetnim prijestupnicima.

2. Metode

2.1 Uzorak

U ovom istraživanju podaci su prikupljeni na namjernom uzorku od 2206 mladih uzrasta od 13 do 17 godina, učenicima osnovnih i srednjih škola iz Sarajeva, Banja Luke, Mostara, Tuzle i Zenice. Obrazovna administrativna područja ovih gradova ne uključuju samo gradske zone nego i suburbana kao i ruralna područja. Radi se o disproporcionalnom uzorku koji odražava relativnu većinu svakog namjerno odabranog područja (na temelju podataka o

ukupnom broju upisanih učenika u tim područjima).³ U okviru odabranih područja nasumi-
ce se odabrane škole (koristeći tabele slučajnih brojeva) u kojima će se provoditi istraživa-
nje. U okviru odabranih škola, istraživači su nasumično odabrali razrede u okviru kojih su svi
prisutni članovi odabranog razreda učestvovali u istraživanju.⁴

2.2 Mjerenje

Korišteni instrument istraživanja (eng. *The Youth Survey*) je upitnik od 12 stranica koji je
koncipiran kao upitnik samoprijavlivanja (eng. *self-report questionnaire*) a razvijen je od
strane Eurogang istraživača kako bi se mogle prikupljati informacije o sociodemografskim
karakteristikama respondenata, njihovom učešću u aktivnostima grupa mladih sa proble-
matičnim ponašanjem, delinkvenciji, te uticaju (ekoloških) zaštitnih i faktora rizika, uklju-
čujući porodične odnose, stavove prema školi i povezanost sa vršnjacima koji ispoljavaju
prijestupničko ponašanje (Eurogang Project, Klein et al., 2001). Indikatori učešća u aktiv-
nostima grupa mladih sa problematičnim ponašanjem su razvijeni od strane Eurogang
istraživačke mreže. S druge strane, indikatori koji se odnose na individualno prijestupniš-
tvo i zaštitni odnosno faktori rizika su razvijeni na temelju uspostavljenih veza sa utvrđe-
nom pouzdanosti i validnosti (vid. National Youth Survey [Elliott, Huizinga, & Ageton,
1985]).

Korelacije prijestupništva: Korišteni upitnik sadrži i pitanja koja se odnose na individualne i
porodične demografske osobine i različite (ekološke) zaštitne i faktore rizika. U ovom radu
je pažnja posvećena spolu i uzrastu respondenata (kodirano kao 1 za muške odnosno 2 za
ženske ispitanike), porodičnoj strukturi (kodirano dihotomno s ciljem identificiranja ispita-
nika koji žive u porodici sa oba roditelja nasuprot onima koji žive u porodicama sa drugači-
jom strukturom), stepenu obrazovanja roditelja te gradu u kojem žive. Uzimajući u obzir
etničku heterogenost BiH, mjere koje se odnose na nacionalnu pripadnost ispitanika mogu
pružiti korisne informacije o stopama prevalencije i korelacije. Međutim, u ovom radu smo
se odlučili iz analize isključiti ove varijable, obzirom na osjetljivost ovog pitanja u postrat-
noj BiH. Ipak, varijabla koja se odnosi na grad u kojem respondenti žive može pružiti neke
informacije o kros-kulturalnim efektima na ispitivanim pojavama.

Zavisne varijable: Upitnik korišten u ovom istraživanju sadrži devet vinjeta koje se odnose
na prijestupništvo manjeg obima (npr. "bježanje" sa časova, izbjegavanje plaćanja za neš-
to), šest vinjeta koje se odnose na teže oblike prijestupništva (npr. krađa motornog vozila,
korištenje oružja s ciljem napada na nekoga) i pet vinjeta koje se odnose na (zlo)upotrebu
psihoaktivnih supstanci. U svim slučajevima je korištena petostepena Likert-ova skala s
ciljem mjerenja prijestupničkog ponašanja u posljednjih godinu dana (1 = nikada, 2 = jed-
nom ili dva puta, 3 = tri do pet puta, 4 = šest do deset puta, 5 = više od deset puta). Podaci
nedostaju kod jednog ili više pitanja za ukupno 286 ispitanika, ali većina ovih slučajeva
uključuje ne-davanje odgovora na najviše jedno do dva pitanja. Ipak, u analize su uključeni
svi respondenti iz uzorka kada su u pitanju rezultati deskriptivne analize. Sumirani su indi-

³ Kao izvor podataka u broju upisanih učenika su korišteni statistički bilteni Zavoda za statistiku u FBiH i RS.

⁴ Iako je prema jasno razrađenim protokolima i metodologiji istraživanja svim ispitanicima prije početka anketira-
nja saopšteno da je istraživanje apsolutno anonimno i dobrovoljno, nisu zabilježeni slučajevi odbijanja učestvo-
vanja u istraživanju.

vidualni kompletni odgovori za devet vinjeta prijestupništva manjeg obima, podijeljeni sa brojem svih kompletnih odgovora, kako bi se dobio rezultat za prijestupništvo manjeg obima. Na isti način su sumirani rezultati za teže oblike pretupništva i upotrebu psihoaktivnih supstanci. Unutrašnja konzistencija je izrazito dobra za sve sumirane rezultate: prijestupništvo manjeg obima ($\alpha = .89$); teži oblici prijestupništva ($\alpha = .87$); i upotreba psihoaktivnih supstanci ($\alpha = .90$). Obzirom na ovako izrazito pozitivnu krivulju svi dobijeni rezultati su dihotomizirani na 90^{om} percentilu kako bi jasno razlikovali ispitanike sa težim problemima u ponašanju od drugih. Dihotomizirani rezultati su korišteni u multivarijantnim analizama.

3. Analize

Prvi korak u analizi je uključivao deskriptivnu statistiku. Pored toga, model multiple logističke regresije je primjenjen za prijestupništvo manjeg obima, teže oblike prijestupništva i upotrebu psihoaktivnih supstanci. Uzrast, spol, porodična struktura, stepen obrazovanja roditelja i mjesto življenja predstavljaju set prediktorskih varijabli u svim modelima. Za sve analize je korišten SAS software (SAS Institute, 1988). Vrijednosti koje nedostaju za jedan ili više prediktorskih varijabli su ograničile veličinu konačnog modelnog uzorka na $N = 2077$ (teži oblici prijestupništva), $N = 2081$ (prijestupništvo manjeg obima), i $N = 2078$ (upotreba psihoaktivnih supstanci).

3.1 Deskriptivna statistika

Sociodemografske karakteristike: Uzorak se sastoji od 52% muških ($N = 1142$) i 48% ženskih ispitanika ($N = 1046$); 18 respondenata nije dalo odgovor na ovo pitanje. Prosječan uzrast ispitanika je 14.96 godina (*Standardna Devijacija [SD]* = 1.32, *Omjer* = 12 – 20), a veličina pod-uzorka je skoro podjednako distribuirana prema uzrastu: 13 godina (16%), 14 godina (21%), 15 godina (24%), 16 godina (25%), 17 godina (11%). Manje od jednog procenta ispitanika je izjavilo da imaju manje od 12 odnosno više od 18 godina. Učenici osnovnih škola čine 47% ($N = 1043$) uzorka, a učenici srednjih škola 53% ($N = 1163$). Blizu 70% očeva ispitanika ($N = 1517$) i njihovih majki ($N = 1496$) ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, dok 25% očeva ($N = 558$), i 23% majki ($N = 511$) ispitanika ima završeno više i visokoškolsko obrazovanje. Pored toga, 82% ($N = 1807$) ispitanika izjavljuje da žive sa oba roditelja. Od 2206 respondenata, otprilike 20% živi na području Banja Luke ($N = 435$), 18.5% njih živi na području Tuzle ($N = 408$), 13% živi na području Zenice ($N = 285$), 13% živi na području Mostara ($N = 282$), dok 36% živi na području Sarajeva ($N = 796$).

4. Rezultati

Prevalencije prijestupništva: Deskriptivna statistika za prijestupništvo manjeg obima, teže oblike prijestupništva i upotrebu psihoaktivnih supstanci je prikazana na način kako je to ranije obrazloženo (prije dihotomizacije na 90tom percentilu, koristeći sumirane rezultate i dijeleći ih sa brojem kompletnih odgovora). Prosječne vrijednosti ukazuju na nizak nivo prijestupništva među ispitivanom populacijom mladih. Srednja vrijednost za prijestupništvo manjeg obima iznosi 1.42 ($SD = 0.57$, *Omjer* = 1 – 5). Za teže oblike prijestupništva vrijednost aritmetičke sredine na ispitivanom uzorku iznosi 1.22 ($SD = 0.44$, *Omjer* = 1 – 5). Konačno, srednja vrijednost za upotrebu psihoaktivnih supstanci iznosi 1.32 ($SD = 0.49$,

Omjer = 1 – 5). S ciljem detaljnije analize prevalencija, izračunati su rezultati (izraženi u procentima) za one respondente koji su na svako od postavljenih pitanja iz ove analize odgovorili “nikada (vid. Tabelu 1). Kao što je vidljivo, rezultati variraju od 44.4% za pitanje “odsustvovao(la) sa časova bez opravdanja” do 97.4% za pitanje “ukrao(la) ili pokušao(la) da ukrade automobil”.

4.1 Modeli logističke regresije

Priestupništvo manjeg obima. Tabela 2. pokazuje rezultate modela multiple logističke regresije koji u velikoj mjeri predikcionira srednju vrijednost prijestupništva manjeg obima. Ocjena prilagodbe ukazuje da se model adekvatno uklapa u dobijene podatke. Uzrast, spol i pojedina mjesta stanovanja respodenata (Banja Luka, Zenica i Tuzla) su statistički značajni prediktori u odnosu na prijestupništvo manjeg obima, dok je porodična struktura marginalno značajna. Izrazit prediktorni uticaj ima spol sa vrijednošću *omjernog boda* (OR)⁵ od 7.8 ($p < .01$). Stoga je *omjerni bod* za prijestupništvo manjeg obima za muškarce 7.8 puta veći nego za žene nakon izvršene provjere u smislu uticaja drugih varijabli. Mladi iz Tuzle (OR = 0.27; $p < .01$), Banja Luke (OR = 0.58; $p < .05$) i Zenice (OR = 0.52; $p < .05$) imaju statistički značajno manju vjerovatnoću da prijavljuju veću vrijednost aritmetičke sredine za prijestupništvo manjeg obima u odnosu na mlade iz Sarajeva. Vrijednost *omjernog boda* za uzrast iznosi 1.47 ($p < .01$), ukazujući da svako povećanje uzrasta za jednu godinu otprilike povećava *omjerni bod* za prijestupništvo manjeg obima faktorom od 1.5. Na kraju, mladi iz porodica sa oba roditelja marginalno imaju manju vjerovatnoću da prijavljuju veću srednju vrijednost za prijestupništvo manjeg obima u odnosu na mlade koji žive u porodicama sa drugačijom strukturom (OR = 0.69, $p = .06$). Stepen obrazovanja roditelja i grad Mostar nisu statistički značajni u ovom modelu. Ovaj model objašnjava otprilike 9% varijance za srednju vrijednost prijestupništva manjeg obima.

Teži oblici prijestupništva. Kao što je vidljivo iz Tabele 3., logistički model se adekvatno podudara sa podacima a uzrast, spol i gradovi Banja Luka i Tuzla su statistički značajni prediktori težih oblika prijestupništva. Kao i kod prijestupništva manjeg obima, najači uticaj ima spol (OR = 6.6, $p < .01$), ukazujući da je *omjerni bod* za teže oblike prijestupništva 6.6 puta veći za muškarce iz uzorka u odnosu na žene (nakon provjere uticaja drugih varijabli u modelu). Stariji ispitanici imaju veću vjerovatnoću da imaju veću srednju vrijednost za teže oblike prijestupništva (OR = 1.3, $p < .01$). Mladi iz Banja Luke (OR = 0.56, $p < .01$) i Tuzle (OR = 0.46, $p < .01$) imaju manju vjerovatnoću da imaju veću srednju vrijednost za teže oblike prijestupništva u odnosu na mlade iz Sarajeva. Porodična struktura, stepen obrazovanja roditelja te gradovi Mostar i Zenica nisu značajni u ovom modelu. Model objašnjava otprilike 8% varijance za teže oblike prijestupništva.

Upotreba psihoaktivnih supstanci. Rezultati modela logističke regresije koji ukazuju na predikcioni uticaj pojedinih varijabli su prikazani u Tabeli 4. Ocjena prilagodbe ukazuje da se model adekvatno uklapa u dobijene podatke. Rezultati za upotrebu psihoaktivnih supstanci su slični modelima predikcije koji su izneseni za prijestupništvo manjeg obima i teže oblike prijestupništva. Ipak, treba istaći nekoliko važnih napomena. Uticaj spola je i ovdje

⁵ Eng. *odds ratio*.

značajan ali je njegov intenzitet manji u ovom modelu ($OR = 2.0, p < .01$), indicirajući da je *omjerni bod* za upotrebu psihoaktivnih supstanci za muškarce dva puta veći nego za žene. Vrijednost *omjernog boda* za uzrast iznosi 2.1 ($p < .01$), indicirajući da je on za upotrebu psihoaktivnih supstanci na 90tom percentilu ili više, 2,1 puta veći za svako povećanje uzrasta za jednu godinu. Vrijednost *omjernog boda* za visoku srednju vrijednost upotrebe psihoaktivnih supstanci za mlade iz porodica sa oba roditelja je 0.63 ($p < .05$). Vrijednost *omjernog boda* za mlade iz porodica sa drugačijom strukturom je otprilike 1,6 puta veći nego za mlade koji žive sa oba roditelja. Za razliku od prijestupništva manjeg obima i težih oblika prijestupništva, mladi iz Mostara ($OR = 3.27, p < .01$) i Banja Luke ($OR = 1.65, p < .05$) imaju veću vjerovatnoću da imaju veću srednju vrijednost za upotrebu psihoaktivnih supstanci u odnosu na mlade iz Sarajeva. Stepenn obrazovanja roditelja i gradovi Zenica i Tuzla nisu značajni u ovom modelu. Model objašnjava otprilike 10% varijance za upotrebu psihoaktivnih supstanci.

5. Diskusija

Svaka država ima potrebu za pouzdanim podacima o prevalencijama i korelacijama svih oblika prijestupničkog ponašanja koji trebaju poslužiti kao osnova za planiranje, kreiranje i usmjeravanje preventivnih aktivnosti u oblasti javog zdravstva. Rezultati u ovom radu djeluju ohrabrujuće iz razloga što su, pored aktuelnih socioekonomskih i političkih okolnosti u BiH, posljedica rata i dr., stope prevalencije za blaže i teže oblike prijestupničkog ponašanja mladih i upotrebu psihoaktivnih supstanci poprilično niske. Ovakav zaključak se može izvesti na osnovu rezultata analize odgovora na 20 pitanja iz upitnika koji je korišten u ovom survey istraživanju (vid Tabelu 1). Veći procent mladih je prijavio učešće u prijestupničkom ponašanju manjeg obima (kao što je izbjegavanje plaćanja za nešto, laganje o svom uzrastu itd). S druge strane, manje od 10% mladih je prijavilo teže oblike prijestupničkog ponašanja, uključujući nošenje oružja, krađu automobila ili stvari vrijednosti veće od 50 KM i prodaju opojnih droga. Treba istaći da otprilike 30% mladih u BiH u ovom istraživanju prijavljuje vlastito nasilničko ponašanje sa namjerom ozljeđivanja drugih osoba i učešće u grupnim tučama. Ovaj podatak ukazuje da interpersonalno nasilje može zahtijevati relativno veću pozornost u preventivnim aktivnostima. Ipak, naglašavamo da nam korišteni postupci ne omogućavaju izvođenje zaključaka kako su respondenti tumačili postavljena pitanja (npr., možda ideja napada na nekoga, s ciljem nanošenja tjelesnih ozljeda toj osobi, nije imala nikakvog smisla za neke od respondenata) niti da precizno ocijenimo ozbiljnost takvih ponašanja (npr., kakve su kvalitativne razlike između "grupne tuče" i drugih oblika fizičkog nasilja između mladih).

Rezultati ovog istraživanja su komparabilni sa onima iz drugih zemalja, iako postoje neke interesantne razlike. Stope prevalencije za osam vinjeta- oštećenje imovine, skriveno nošenje oružja, krađa stvari vrijednosti veće od 50 KM, krađa automobila, napad oružjem, fizičko nasilje, upotreba cigareta i duhanskih prerađevina su u prosjeku za $\pm 2\%$ slični onima koje su prijavljene u većem Eurogang projektu u SAD i Njemačkoj⁶ (izuzev upotrebe duhana i duhanskih prerađevina i oštećenja imovine). Treba istaći da mladi u BiH u većoj

⁶ Podaci za 10 od 20 vinjeta za Holandiju nisu bili dostupni. Detalje o prevalencijama u SAD i Njemačkoj su objavili sami autori rada.

mjeri (više od 20%) prijavljuju, u odnosu na mlade u SAD, neopravdane izostanke iz škole, pisanje grafita, učešće u grupnim tučama i izbjegavanje plaćanja za nešto. Rezultati za Njemačku su negdje između ove dvije države, sa jednim izuzetkom: stope za Njemačku i BiH su 70% za odgovor "nikada" u odnosu na pitanje učešća u grupnim tučama. Razlike od više od 10% su prisutne za pitanja o laganju o uzrastu, krađi stvari čija vrijednost je manja od 50 KM te korištenje marihuane od strane mladih u BiH u odnosu na one iz SAD, s tim da stariji ispitanici prijavljuju veće stope. U ukupnom odnosu, stope prijestupničkog ponašanja i upotrebe psihoaktivnih supstanci u BiH se ne razlikuju u većoj mjeri od onih u Njemačkoj i SAD, iako postoje značajne razlike u odabranim vinjetama koje su korištene za mjerenje ovih varijabli.

Rezultati multivarijantnih analiza otkrivaju da uzrast i spol imaju uticaj na prijestupničko ponašanje i upotrebu psihoaktivnih supstanci na sličan način kao što je to utvrđeno u drugim državama. Muškarci i mladi starijeg uzrasta konzistentno imaju veću vjerovatnoću da prijavljuju veće frekvencije sva tri analizirana oblika problematičnog ponašanja. Za blaže i teže oblike prijestupničkog ponašanja, razlike u spolu su poprilično velike sa vrijednostima *omjernih bodova* od 7.8 odnosno 6.6 (muški u odnosu na ženske). Ovi rezultati ukazuju na potrebu ciljanog postupanja u preventivnim aktivnostima kada su u pitanju prijestupnička ponašanja blažeg i težeg oblika. Razlike u odnosu na korištenje psihoaktivnih supstanci, iako statistički značajne, nisu tako velike (OR = 2.0), što pokazuje da strategije prevencije upotrebe psihoaktivnih supstanci trebaju biti fokusirane prema mladima ženskog spola, uz eventualno korištenje pristupa koji je specifičan u odnosu na spol. Efekti uzrasta, sa mladima starijeg uzrasta koji u većoj mjeri prijavljuju visoke stepene problematičnog ponašanja, su konzistentni u odnosu na sva tri analizirana oblika problematičnog ponašanja (iako više izražen za upotrebu psihoaktivnih supstanci). Ovaj podatak ukazuje na potrebu permanentnog i vjerovatno intenzivnijeg preventivnog tretmana tokom adolescencije.

Čijenica da mladi žive u porodici sa oba roditelja ima isključivo skroman (ali statistički značajan) pogodni uticaj na vjerovatnoću upotrebe psihoaktivnih supstanci i isključivo marginalan pogodni uticaj na prijestupništvo manjeg obima. Ipak, ovo ne znači da u preventivnim aktivnostima treba zanemariti jačanje funkcionisanja porodice (npr. jačanjem roditeljskog nadzora nad aktivnostima djece i njihovim odnosima sa vršnjacima). Treba naglasiti da je preko 80% respondenta u našem uzorku prijavilo da žive sa oba roditelja i pretpostavljamo da bi jači efekt u odnosu na ovu varijablu mogao biti utvrđen da je veći broj respondenata prijavio da žive u porodicama sa drugačijom strukturom. Pored toga, u ovom istraživanju nije ispitivan uticaj faktora kompletne porodice i strukture lokalne zajednice koji doprinose zdravijem ponašanju mladih i njihovom pozitivnom razvoju u BiH, čime bi se prevenirali različiti oblici prijestupničkog ponašanja. Ispitivanje obima uticaja ovih faktora koji utiču na "zaštitu" mladih tendira da umanjuje značaj uticaja porodične strukture i porodičnih odnosa. Na ovakav način se umanjuje značaj uticaja ovih veoma važnih zaštitinih faktora.

Dobijeni rezultati koji se odnose na prevalencije prijestupničkog ponašanja zajedno sa rezultatima multivarijantnih analiza pokušavaju da ukažu da postoje značajne sličnosti u prirodi i obimu prijestupničkog ponašanja u BiH u odnosu na SAD i zapadnu Evropu. Ipak, okvir prevencije o kojem je ranije bilo riječi može pružiti jedan model za provođenje istraživanja (npr. namijenjen identifikaciji uloge intervenirajućih varijabli i demonstriranju rizič-

nih procesa) odnosno kreiranje i razvoj preventivnih strategija u BiH. Treba naglasiti da znanstvenici koji se bave prevencijom na zapadu u velikoj mjeri naglašavaju potrebu boljeg shvatanja kulturoloških razlika u procesu djelovanja zaštitnih i faktora rizika kod konceptualizacije i operacionalizacije ključnih varijabli. Ne treba zanemariti činjenicu da je BiH složena multietnička država sa nedavnom prošlošću teških međuetničkih sukoba, dok istovremeno njeno bogato kulturno naslijeđe podrazumijeva i uticaj različitih drugih ideologija i kultura (npr. istočno-evropskog socijalizma, Osmanske imperije itd.). S tim u vezi, uticaj kulturološkog aspekta na cijeli niz preventivnih istraživanja i praksu u BiH će biti od velikog značaja.

Rezultati za područja u kojima respondenti imaju mjesto prebivališta otkrivaju neke interesantne razlike koje mogu poslužiti kod kreiranja i implementacije ciljanih strategija prevencije. Prijestupništvo manjeg obima ima veće stope prevalencije u Sarajevu u odnosu na Banja Luku, Zenicu i posebno Tuzlu. Teži oblici prijestupništva su učestaliji u Sarajevu u odnosu na Banja Luku i Tuzlu. S druge strane, upotreba psihoaktivnih supstanci je učestalija među mladima u Banja Luci i Mostaru u odnosu na Sarajevo. Sredstva za preventivne aktivnosti u BiH su relativno skromna u odnosu na SAD i zapadnu Evropu i precizno usmjerenje ovih aktivnosti može biti od velike koristi, obzirom da BiH pokušava da razvije sveobuhvatan pristup u prevenciji prijestupničkog ponašanja mladih.

Nedostaci ovog istraživanja se odnose na činjenicu da uzorak ne obuhvata sve mlade u BiH. Ipak, procedure uzorkovanja korištene u ovom istraživanju omogućavaju generalizaciju rezultata na nivou odabranih administrativnih područja (npr. Sarajevo). Podaci su transfernalne prirode, čime je onemogućeno zaključivanje o uzročno-posljedičnoj ulozi pretpostavljenih zaštitnih i faktora rizika. Pored toga, korištene mjere u ovom radu su pažljivo prevedene u nekoliko smjerova ali ipak većina njih slijedi zapadne i posebno konceptualizacije prijestupništva koje se koriste u SAD. Prilikom interpretacije rezultata treba imati na umu pitanja o kulturološkoj osjetljivosti i validnosti mjera korištenih u ovom istraživanju i načinu na koji su ključne konstrukcije konceptualizirane. Fenomenološka istraživanja namijenjena ispitivanju percepcija građana u BiH o prijestupničkom ponašanju mladih, njihovom odgoju i prevenciji bi bila od posebnog značaja obzirom na napore koji se poduzimaju s ciljem efektivnog suprostavljanju prijestupništvu. Na samom kraju, podaci u ovom istraživanju se odnose isključivo na samoprijavlivanje mladih. Korištenje zvaničnih podataka i onih o ponašanju mladih koji se dobijaju od strane roditelja, nastavnog osoblja, vršnjaka i drugih bi pomogli u stvaranju sveobuhvatne i precizne slike o maloljetničkom prijestupništvu i njegovim korelacijama.

6. Reference

- Aisenberg, E., & Herrenkohl, T. (2008). Community violence in context: Risk and resilience in children and families. *Journal of Interpersonal Violence*, 23, 296 – 315.
- Budimlić, M., Maljević, A., & Muratbegović, E. (2006). *International Self-Report Delinquency Study 2: Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo, Bosnia and Herzegovina: Faculty of Criminal Sciences, University of Sarajevo.
- Dishion, T. J., & Patterson, G. R. (2006). The development and ecology of antisocial behavior in children and adolescents. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *De-*

developmental psychopathology. Vol. 3: Risk, disorder, and adaptation (pp. 503-541). New York: Wiley.

- Dodge, K. A. (2001). The science of youth violence prevention: Progressing from developmental epidemiology to efficacy to effectiveness to public policy. *American Journal of Preventive Medicine*, 20, 63 – 70.
- Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2003). A biopsychosocial model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Developmental Psychology*, 39, 349 – 371.
- Federation of Bosnia and Herzegovina. (2006). *Reported, Accused, and Convicted Adults and Juveniles, Commercial Infractions and Economic Contest [sic] in Federation of Bosnia and Herzegovina for 2005*. Sarajevo, BiH: Federal Statistics Office. March 2006.
- Esbensen, F., & Weerman, F. M. (2005). Youth gangs and troublesome youth groups in the United States and the Netherlands: A cross-national comparison. *European Journal of Criminology*, 2, 5 – 37.
- Elliott, D. S., Huizinga, D., & Ageton, S. S. (1985). *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Eurogang Project. (No date). *Youth Survey*. [On-line]. Dostupno na: <http://www.umsl.edu/~cci/pdfs/05%20Youth%20Survey.pdf>. Pristupljeno 29 Marta, 2008.
- Fraser, M. W., Kirby, L. D., & Smokowski, P. R. (2004). Risk and resilience in childhood. In: M. W. Fraser (Ed.), *Risk and resilience in childhood: An ecological perspective* (2nd Ed.), (pp. 13 – 66). Washington, DC: NASW Press.
- Gordon, R. A., Lahey, B. B., Kawai, E., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., & Farrington, D. P. (2004). Antisocial behavior and youth gang membership: Selection and socialization. *Criminology*, 42, 55 – 87.
- Herrenkohl, T. I., McMorris, B. J., Catalano, R. F., Abbott, R. D., Hemphill, S. A., & Toumbourou, J. W. (2007). Risk factors for violence and relational aggression in adolescence. *Journal of Interpersonal Violence*, 22, 386 – 405.
- Klein, M. W., Kerner, H., Maxson, C. L., & Weitekamp, E. G. M. (2001). *The Eurogang paradox: Street gangs and youth groups in the U. S. and Europe*. Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.
- Maljević, A. (2006). Legal and actual treatment of juveniles within the juvenile justice system of Bosnia and Herzegovina. In: J. Junger-Tas, & S. H. Decker (Eds.) *International handbook of juvenile justice* (pp. 415 – 438). Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Mujanović, E., Budimlić, M., Maljević, A., Muratbegović, E. (2008) *Studija Eurogang- Bosna i Hercegovina*. Sarajevo, Bosna i Hercegovina: Udruženje diplomiranih kriminalista, Fakultet kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu [Izveštaj u pripremi za objavljivanje].
- National Institutes of Health. (2005). *Preventing Violence and Related Health-Risking Social Behaviors in Adolescents*. Washington DC. January 18, 2005. [On-line]. Dostupno na: <http://www.ahrq.gov/clinic/tip/adolvtip.htm>. Pristupljeno 24 Marta 2008.
- Office for Security and Co-Operation in Europe. (February, 2008). *Juvenile Correctional/Educational Institution in the Federation of Bosnia and Herzegovina*. [On-

line]. Dostupno na: <http://www.oscebih.org/documents/10851-en.pdf>. Pristupljeno 21 Marta 2008.

- Patchin, J. W., Huebner, B. M., McCluskey, J. D., Varano, S. P., & Bynum, T. S. (2006). Exposure to community violence and childhood delinquency. *Crime & Delinquency*, 52, 307 – 332.
- Piquero, N. L., Gover, A. R., MacDonald, J. M., & Piquero, A. R. (2005). The influence of delinquent peers on delinquency: Does gender matter? *Youth & Society*, 36, 252 – 275.
- Regional Child Protection Project for South Eastern Europe (2008). *Teenage Murder Touches Raw Nerve in Bosnia*. [On-line]. Dostupno na: <http://tdh-childprotection.org/content/view/454/1/>. Pristupljeno 24 Marta 2008.
- Salmi, V. (2007). *Self-reported delinquency among Helsinki Adolescents, 2006*. Helsinki, Finland: National Research Institute of Legal Policy. [On-line]. Dostupno na: <http://www.optula.om.fi/uploads/ycv72ar9mgcm0n.pdf>. Pristupljeno 28 Marta 2008.
- SAS Institute, Inc. (1988). *SAS/STAT user's guide, release 6.03 edition*. Cary, NC: SAS Institute.
- Save the Children. (2006). *Bosnia and Herzegovina: Country Brief*. [On-line]. Dostupno na: http://scuk-mena.com/en/docs/BosniaandHerz_Brief06_HP.pdf. Pristupljeno 21 Marta 2008.
- *Strategy against juvenile offending for Bosnia and Herzegovina*. (2006). Council of Ministers, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.
- Vijeće Evrope. (2004). *Action Plan on the Reform of the Prison System in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo, Bosnia and Herzegovina: Council of Europe Office in Sarajevo. [on-line.] Dostupno na: http://www.coe.ba/web/index.nhp?option=com_content&task=view&lang=en&id=50. Pristupljeno 29 Marta, 2008.
- Wilson, D., Sharp, C., & Patterson, A. (2006). *Young people and crime: Findings from the 2005 Offending, Crime and Justice Survey*. Home Office of the United Kingdom. [On-line.] Dostupno na: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs06/hosb1706.pdf>.
- Winfree, L. T. (2007a). *Youth gang attitudes, orientations, and outlooks: A comparative analysis*. Washington, DC: National Institute of Justice, US Department of Justice.
- Winfree, L. T., Maljević, A., Muratbegović, E., Budimlić, M., Mujanović, E., Weitekamp, E., Kerner, H.-J., Reich, K., Bott, K., Weerman, F., Medina-Ariza, J.J., and Aldridge, J. (2007b). *Youth gangs in five nations: A descriptive analysis of gang membership and misbehavior*. Rad prezentiran na godišnjem sastanku Američkog kriminološkog udruženja, Atlanta, Georgia, 14-17 Novembar, 2007.
- Winfree, L. T., Medina-Ariza, J. J., Aldridge, J., Maljević, A., Muratbegović, E., Budimlić, M., Mujanović, E., Weitekamp, E., Kerner, H.-J., Reich, K., Bott, K., and Weerman, F. (2007c). *Identifying gender-based correlates of youthful misbehavior among gang and non-gang youth in four nations*. Rad prezentiran na 7 godišnjoj konferenciji Evropskog kriminološkog udruženja, Bolonja, 26-29 septembra 2007.
- Winfree, L. T., Maljević, A., Muratbegović, E., Budimlić, M., Mujanović, E., Weitekamp, E., Kerner, H.-J., Reich, K., Bott, K., Weerman, F., Medina-Ariza, J.J., and Aldridge, J. (2007d). *The confluence of nativity and youth gangs: A compara-*

tive look at youth in four nations. Rad prezentiran na 7 godišnjoj konferenciji Evropskog kriminološkog udruženja, Bolonja, 26-29 septembra 2007.

7. Prilozi.

Tabela 1: Procent mladih koji su izjavili "nikada" za pitanja o prijestupništvu.

Varijabla	Vinjeta	%Prijavio(la) "Nikada"
Prijestupništvo manjeg obima	<i>Izostao(la) sa časa bez opravdanja</i>	44.4%
	<i>Lagao(la) o svojim godinama kako bi ušao negdje ili kupio nešto (npr. alkohol, cigarete)</i>	84.0%
	<i>Izbjegao(la) plaćanje nečega kao npr. karte u kinu, autobusu, trolejbusu, tramvaju i sl.</i>	57.9%
	<i>Namjerno oštetio(la) ili uništio(la) imovinu koja nije njegova(njena)</i>	78.8%
	<i>Nasio(la) skriveno oružje radi zaštite</i>	85.1%
	<i>Nezakonito pisao(la) grafite po zidovima ili zgradama</i>	76.4%
	<i>Ukrao(la) ili pokušao(la) ukrasti nešto vrijednosti manje od 50 KM</i>	90.1%
	<i>Ukrao(la) ili pokušao(la) ukrasti nešto vrijednosti veće od 50 KM</i>	94.7%
	<i>Ušao(la) ili pokušao(la) ući u zgradu ili drugu zatvorenu prostoriju kako bi nešto ukrao(la)</i>	95.4%
	Teži oblici prijestupništva	<i>Ukrao(la) ili pokušao(la) ukrasti automobil</i>
<i>Udarilo(la) nekoga sa namjerom da ga povrijedi</i>		67.6%
<i>Napao(la) nekoga sa oružjem</i>		92.1%

Tabela se nastavlja

Tabela 1: Procent mladih koji su izjavili "nikada" za pitanja o prijestupništvu.

Varijabla	Vinjeta	%Prijavio(la) "Nikada"
Teži oblici prijestupništva (nastavak)	Koristio(la) neko oružje ili silu kako bi natjerao(la) nekoga da preda novac ili neku stvar	95.5%
	Bio(la) uključen(a) u grupnu tuču	70.2%
	Prodao(la) neku nezakonitu drogu	97.3%
Upotreba psihoaktivnih supstanci	Koristio(la) cigarete ili druge duhanske proizvode	71.5%
	Koristio(la) alkoholna pića	52.7%
	Koristio(la) marihuanu	95.4%
	Koristio(la) ecstasy	97.7%
	Koristio(la) druge opojne droge	97.2%

Tabela 2: Rezultati modela logističke regresije koji predikcionira prijestupništvo manjeg obima^a

Varijabla	Koeficijent regresije (Standardna pogreška)	Omjerni Bod
Uzrast	0.38 (0.06) ***	1.47
Spol ^b	2.06 (0.21) ***	7.83
Porodična struktura ^c	-0.36 (0.20) *	0.69
Očevo obrazovanje ^d	0.01 (0.05)	1.10
Obrazovanje majke ^d	0.001 (0.05)	1.01
Banja Luka ^e	-0.54 (0.21) **	0.58
Zenica ^e	-0.65 (0.26) **	0.52
Mostar ^e	-0.17 (0.24)	0.85
Tuzla ^e	-1.3 (0.25) ***	0.27
Hosmer Lemeshow Goodness of Fit Statistic = 10.73, $p = .22$		
$R^2 = 0.09$		

Napomene.

^a Varijable su dihotomizirane a 90^{om} percentilu.

^b Kodirano sa 0 = Ženski; 1 = Muški.

^c Kodirano 1 ako živi sa oba roditelja i 0 u porodici sa nekom drugom strukturom.

^d Ordinalne varijable sa devet kategorija; veće vrijednosti indiciraju veći steepen obrazovanja.

^e Sarajevo je korišteno kao referentna kategorija.

* $p < .10$; ** $p < .05$; *** $p < .01$.

Tabela 3: Rezultati modela logističke regresije koji predikcionira teže oblike prijestupništva^a

Varijabla	Koeficijent regresije (Standardna pogreška)	Omjerni Bod
Uzrast	0.29 (0.06) **	1.33
Spol ^b	1.89 (0.20) **	6.60
Porodična struktura ^c	-0.19 (0.20)	0.83
Očevo obrazovanje ^d	0.05 (0.05)	1.05
Obrazovanje majke ^d	0.02 (0.04)	1.02
Banja Luka ^e	-.58 (0.22) **	0.56
Zenica ^e	-.18 (0.23)	0.83
Mostar ^e	-0.18 (0.24)	0.83
Tuzla ^e	-0.78 (0.22) **	0.46
Hosmer Lemeshow Goodness of Fit Statistic = 4.89, $p = .77$		
$R^2 = 0.08$		

Napomene.

^a Varijable su dihotomizirane a 90^{om} percentilu.

^b Kodirano sa 0 = Ženski; 1 = Muški.

^c Kodirano 1 ako živi sa oba roditelja i 0 u porodici sa nekom drugom strukturom.

^d Ordinalne varijable sa devet kategorija; veće vrijednosti referiraju na veći stepen obrazovanja.

^e Sarajevo je korišteno kao referentna kategorija.

* $p < .05$ ** $p < .01$

Tabela 4: Rezultati modela logističke regresije koji predikcionira upotrebu psihoaktivnih supstanci^a

Varijabla	Koeficijent regresije (Standardna pogreška)	Omjerni Bod
Uzrast	0.75 (0.06)**	2.11
Spol ^b	0.70 (0.15)**	2.02
Porodična struktura ^c	-0.46 (0.19) *	0.63
Očevo obrazovanje ^d	0.03 (0.05)	1.03
Obrazovanje majke ^d	0.02 (0.05)	1.02
Banja Luka ^e	0.50 (0.20) *	1.65
Zenica ^e	0.34 (.24)	1.41
Mostar ^e	1.19 (0.22) **	3.27
Tuzla ^e	-0.003 (0.22)	0.98
Hosmer Lemeshow Goodness of Fit Statistic = 4.56, $p = .80$		
$R^2 = 0.10$		

Napomene.

^a Varijable su dihotomizirane a 90^{om} percentilu.

^b Kodirano sa 0 = Ženski; 1 = Muški.

^c Kodirano 1 ako živi sa oba roditelja i 0 u porodici sa nekom drugom strukturom.

^d Ordinalne varijable sa devet kategorija; veće vrijednosti indiciraju veći stepen obrazovanja.

^e Sarajevo je korišteno kao referentna kategorija.

* $p < .05$ ** $p < .01$